

BARTIN İLİNİN TIBBİ VE AROMATİK BİTKİ POTANSİYELİ VE İLİN SOSYO EKONOMİK KALKINMASINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

Prof. Dr. Said CEYHAN

Bartın Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Bölümü
Bartın, Türkiye, sceyhan@bartin.edu.tr, ORCID ID, 0000-0002-0310-8207

Erdal YALÇIN*

Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, BKİ Anabilim Dalı
Bartın, Türkiye, ef.ci74@gmail.com, ORCID ID, 0009-0009-8320-8774

Öz

Bu çalışma, Bartın ilinin tıbbi ve aromatik bitki (TAB) potansiyelini ve bu potansiyelin ilin sosyo-ekonomik kalkınmasındaki yerini incelemeyi amaçlamaktadır. Türkiye'nin biyolojik çeşitlilik açısından zengin illerinden biri olan Bartın, ekolojik koşulları ve mikrokliması ile TAB üretimine son derece elverişli bir yapıya sahiptir. Bu kapsamda, sahadan toplanan veriler doğrultusunda Bartın'da hem doğadan toplanan hem de tarımsal üretime konu olan TAB türleri belirlenmiş; ahududu, aronya, defne, kızcılık, kuşburnu, lavanta ve salep gibi bitkilerin öne çıktığı tespit edilmiştir.

Nicel araştırma desenlerinden betimsel tarama modeliyle yürütülen araştırmada, 34 üreticiyle yapılandırılmış anket çalışması yapılmıştır. Elde edilen veriler SPSS yazılımı aracılığıyla frekans, yüzde ve ortalama gibi tanımlayıcı istatistiksel yöntemlerle analiz edilmiştir. Bulgulara göre, katılımcıların büyük çoğunluğu TAB üretiminin yerel kalkınmaya olumlu katkı sunduğunu düşünmektedir. Üretim sürecinde sürdürülebilir tarım yöntemlerinin benimsendiği ve TAB'lerin istihdamı artırıcı rol oynadığı görülmektedir. Ancak pazarlama olanaklarının sınırlı olması, yerel yönetim desteklerinin yetersizliği ve işleme altyapısının eksikliği, sektördeki temel sorunlar olarak öne çıkmaktadır.

Araştırma sonuçları, Bartın ilinin TAB üretim potansiyelini daha etkin kullanabilmesi için devlet desteklerinin artırılması, yerel yönetimlerin sürece daha aktif katılım göstermesi, kooperatifleşmenin teşvik edilmesi ve dış pazar erişiminin güçlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bu doğrultuda önerilen adımları, yalnızca bölgesel kalkınmayı değil, aynı zamanda Türkiye'nin kırsal tarıma dayalı ekonomik çeşitlilik hedeflerini de desteklemektedir.

*Sorumlu Yazar (Corresponding Author)

Etik Kurul Bilgisi: Bartın Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 2024-SBB-1005 nolu kararıyla Etik Kurulu onayı verilmiştir.

Citation/Atıf: Ceyhan, S. ve Yalçın, E. (2025). Bartın İlının Tıbbi Aromatik Bitki Potansiyeli ve İlın Sosyo-Ekonomik Kalkınmasındaki Yeri ve Önemi. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 9(2): 195-219.

Geliş (Received) : 04/06/2025
Kabul (Accepted) : 17/08/2025
Yayın (Published) : 31/12/2025

Anahtar Kelimeler : Tıbbi ve Aromatik Bitkiler, Bartın, Bölgesel Kalkınma.

Abstract

This study aims to examine the potential of medicinal and aromatic plants (MAPs) in Bartın Province and their role in the socio-economic development of the region. As one of Turkey's biologically diverse provinces, Bartın possesses favorable ecological conditions and a microclimate highly suitable for MAP cultivation. Based on data collected from the field, both wild-collected and cultivated MAP species have been identified, with notable examples including raspberry, aronia, bay laurel, cornelian cherry, rosehip, lavender, and orchid tuber (*salep*).

The study was conducted using a quantitative research approach within the framework of a descriptive survey model. Structured questionnaires were administered to 34 producers, and the collected data were analyzed through descriptive statistical techniques such as frequency, percentage, and mean values using SPSS software. The findings reveal that the majority of participants believe MAP production contributes positively to local development. It was observed that sustainable agricultural practices are employed during production, and MAPs play a role in increasing employment. However, limited marketing opportunities, insufficient local government support, and inadequate processing infrastructure emerged as key challenges in the sector.

The results of the research indicate that Bartın's MAP potential could be more effectively utilized through increased state support, greater involvement of local administrations, promotion of cooperative structures, and enhanced access to international markets. The proposed policy steps not only contribute to regional development but also align with Turkey's broader goals of promoting economic diversification in rural agriculture.

Keywords: Medicinal and Aromatic Plants, Bartın, Regional Development.

1. Giriş

Tıbbi ve aromatik bitkiler, gerek geleneksel tedavi yöntemlerinde gerekse modern farmasötik uygulamalarda yaygın biçimde kullanılan biyolojik kaynaklardır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), tıbbi bitkileri "hastalıkların önlenmesi, hafifletilmesi veya tedavisinde kullanılan bitkiler" olarak tanımlamaktadır (WHO, 2013). Aromatik bitkiler ise taşıdıkları uçucu yağlar nedeniyle özellikle gıda, kozmetik ve parfümeri sanayilerinde önemli bir yere sahiptir (Baytop, 1999). Günümüzde doğal ürünlere yönelimin artması, bu bitkileri yalnızca sağlık açısından değil aynı zamanda sosyo-ekonomik kalkınma aracı olarak da önemli kılmaktadır.

Türkiye, sahip olduğu üç fitocoğrafik bölge ve farklı ekosistemlerin bir arada bulunması sayesinde tıbbi ve aromatik bitkiler açısından oldukça zengindir. Türkiye'de yaklaşık 12.000

bitki türü bulunduğu ve bunların yaklaşık 3.500'ünün endemik olduğu bilinmektedir (Ekim, 2000). Lavanta (*Lavandula angustifolia*), kekik (*Origanum spp.*), adaçayı (*Salvia spp.*), meyan kökü (*Glycyrrhiza glabra*) gibi türler hem doğal ortamlarda yetişmekte hem de kültüre alınarak ekonomik değer yaratmaktadır (Kızıl & Tonçer, 2010).

Tıbbi ve aromatik bitkiler kırsal kalkınmada alternatif gelir kaynağı oluştururken aynı zamanda kadın istihdamı, doğaya duyarlı üretim ve yerel ekonomik döngülerin güçlendirilmesi gibi hedeflere de katkı sunmaktadır (Demir, 2014). Bu bağlamda Türkiye'nin farklı illerinde bu bitkilere dayalı üretim modelleri ön plana çıkmaktadır.

Bu illerden biri olan **Bartın**, Karadeniz Bölgesi'nin doğal florası zengin, iklimi mikroklima özelliğine sahip bir ilidir ve TAB açısından ciddi bir potansiyel barındırmaktadır. Bartın'da hem tarımsal üretim hem de doğadan toplama yoluyla elde edilen çok sayıda bitki türü bulunmaktadır. Özellikle **ahududu, aronya, böğürtlen, defne, kızılçık, kuşburnu, lavanta, mavi yemiş (yaban mersini) ve salep** gibi türler Bartın'da ya doğrudan yetiştirilmekte ya da doğal ortamdan toplanarak değerlendirilmektedir (Bartın İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2023).

Doğadan toplanan türler arasında özellikle **defne (*Laurus nobilis*), kuşburnu (*Rosa canina*) ve kızılçık (*Cornus mas*)** yer almakta; bu bitkiler hem geleneksel kullanımları hem de ekonomik değerleri açısından dikkat çekmektedir. Son yıllarda Bartın'da **aronya ve lavanta gibi katma değeri yüksek ürünlerin** tarımına yönelik girişimlerin de arttığı gözlenmektedir. Bu çeşitlilik, ilin kırsal kalkınmasında tıbbi ve aromatik bitkilerin rolünü artırmakta; doğal kaynakların yerel ekonomiye entegrasyonunu desteklemektedir.

Bartın ilinde, Bartın İl Tarım ve Orman Müdürlüğü (BİTOM) verilerine göre Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin üretimine; 2010 yılından itibaren Tarım ve Orman Bakanlığının, uygulanmakta olan “Organik Tarımın Yaygınlaştırılması ve Kontrolü Projesi” kapsamında BİTOM’nce yürütülen “Organik Ahududu ve Böğürtlen Yetiştiriciliği ve Eğitimi Projesi” ile başlanmıştır. BİTOM’nce daha sonraki yıllarda uygulanan “Organik Kızılçık Yetiştiriciliği” ve “Sağlık İçin Organik Aronya” Projeleri ile Bartın ilinde tıbbi ve aromatik bitkiler üretiminde önemli bir yol kat edilmiştir (BİTOM, 2025).

2. Literatür İncelemesi

Lange, D. (2002)'e göre; tıbbi ve aromatik bitkiler piyasada çok çeşitli ürünler halinde sunulmaktadır. Gelecekteki arzı ve tür koruma hükümlerini karşılamak zorunda olan koruma kavramları ve önlemleri, kaynak yönetimi, yetiştirme, işlemeyi tüketiciden kaynak ülkelere kaydırma, tür korumadan ticaret kısıtlamalarına hatta ticaret yasaklarına kadar uzanır. Tıbbi ve

aromatik bitkiler, koruma eylemi için yüksek önceliğe sahiptir, çünkü yabancı olarak toplanma gelecekteki ticaretlerinde kesinlikle önemli bir rol oynamaya devam edecektir.

Karki, M., Tiwari, B. K., Badoni, A., & Bhattarai, N. (2003)'e göre; tıbbi ve aromatik bitkiler (TAB) temel geçim kaynakları sistemleri genellikle piyasa güçleri tarafından yönlendirilir veya yoksul insanların istihdamı ve geliriyle doğrudan ilgilidir. IDRC'nin Güney Asya'da desteklediği araştırma çalışmalarına dayanarak, TAB ve diğer biyolojik çeşitlilik temel geçim kaynaklarının sadece yoksulluğu azaltmakla kalmayıp, aynı zamanda sosyal açıdan eşitlikçi ve cinsiyet dengesi sağlayan bir hale getirilebileceğini tespit ettik.

Kathe, W., Honnef, S., & Heym, A. (2003)'e göre; tıbbi ve aromatik bitkilerin önemli bir ithalatçısı olan Almanya, bu ticaretin sürdürülebilirliği konusunda özel bir sorumluluk taşımaktadır. Bu nedenle Federal Doğa Koruma Ajansı, son yıllarda tıbbi ve aromatik bitkilerin ticareti ile ilgili konuları çeşitli faaliyetlerle ele almaktadır. Almanya'nın ithal ettiği tıbbi bitkilerin başlıca kaynağı Güneydoğu Avrupa'dır. Son 15 yılda yaşanan siyasi değişiklikler, tıbbi bitkilerin kullanımı için hem yeni fırsatlar hem de tehditler yaratmıştır. Güneydoğu Avrupa'da tıbbi ve aromatik bitkiler, ulusal ve yerel ekonomiye önemli katkıda bulunma potansiyeline sahiptir.

Karik, Ü., & Öztürk, M. (2009)'e göre; tıbbi ve aromatik bitkiler ulusal ekonomimize olan katkıları ve yöre halkına sağladığı ek gelir ile tarımsal ürünler içerisinde önemli bir yere sahiptir. Ülkemiz tıbbi ve aromatik bitkiler ihracatı yıllara göre değişmekle birlikte 90 mil-yon dolar civarında gerçekleşmektedir. Bu değer içinde kekik, defneyaprağı ve kim-yon ilk sıralarda yer almaktadır. Tıbbi bitkiler ithalatı ise 12 milyon dolar civarında olup en önemli ithal ürünleri olarak kekik, adaçayı, çörekotu, keçiboynuzu ve ıhlamur ön sıralarda yer almaktadır.

Faydaoğlu, E., & Sürücüoğlu, M. S. (2011)'e göre; tıbbi ve aromatik bitkilerin tanımı kesin sınırlarla yapılamamakta olup, bu iki kavram genellikle birlikte kullanılmaktadır. Bu bitkiler; hastalıkları önleme, tedavi etme, sağlık sürdürme, kozmetik, beslenme ve dini ritüeller gibi çeşitli alanlarda değerlendirilmektedir (Faydaoğlu & Sürücüoğlu, 2011). Türkiye'de yaklaşık 500 civarında tıbbi bitkinin bulunduğu ve bunlardan yaklaşık 200'ünün ihracat potansiyeline sahip olduğu belirtilmektedir (Baytop, 1999; Ekim et al., 2000; Aydın, 2004). Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO, 1979) göre, dünyada kullanılan bitkisel drog sayısı 1.900 civarındadır ve dünya nüfusunun %80'i bu tür tedavi yöntemlerinden yararlanmaktadır.

Máthé, Á. (2015)'e göre; TAB kullanım tarihi, insanlığın başlangıcına kadar uzanmaktadır. Atalarımız, doğada bulabildikleri doğal maddeleri, acılarını ve hastalıklarını

hafifletmek, yaralarını iyileştirmek için kullanmışlardır. Üretim ve kullanımdaki modern yaklaşımlar, TAB'lerin ve ürünlerinin kalitesi, güvenliği ve etkinliğinin önemine daha fazla odaklanılmasını sağlamıştır. TAB'ler, yeni ve değerli ilaç kaynakları ve öncü bileşiklerin araştırılmasında da önemini koruyacaktır.

Acıbuca, V. & Budak, D.B. (2018)'e göre; tıbbi ve aromatik bitkiler; gıda, ilaç, kozmetik ve baharat gibi birçok kullanım amaçları olan ve insanlık tarihinin başlangıcından itibaren benzeri amaçlarla kullanıldıkları bilinen bitkilerdir. Söz konusu bitkilerin bir kısmı doğadan toplanırken bir kısmı da kültüre alınmış olup üretimi yapılmaktadır. Dünya çapında popüler olan tıbbi bitki sayısı 4-6 bin, ticareti yapılan tür sayısı ise 3 bin olarak belirtilmektedir.

Doğan, O. (2020)'ya göre; Türkiye, zengin ve verimli florasıyla çok sayıda tıbbi ve aromatik bitki türüne ev sahipliği yapmaktadır. Bu bitkiler, besin değerlerinin yanı sıra sağlık açısından da önemli işlevlere sahiptir. Pek çok bitki türü, modern tıpta kullanılmadan önce halk hekimliği pratiğinde yer almış ve günümüze kadar ulaşmıştır. Tıbbi bitkiler, gıda, kozmetik, kişisel bakım, tütsü ve dini merasimler gibi çeşitli alanlarda; aromatik bitkiler ise esans ve tatlandırıcı olarak farklı sektörlerde yaygın biçimde kullanılmaktadır. Türkiye, endemik türler ve bitki çeşitliliği bakımından önemli bir potansiyele sahip olmasına rağmen, bu zenginlikten yeterince yararlanılamamaktadır.

Boztaş, G., Avcı, A. B., Arabacı, O., & Bayram, E. (2021)' e göre, Comtrade (International Trade Center - ITC) veri tabanına göre, tıbbi ve aromatik bitkiler ile bu bitkilerden elde edilen ürünlerin ticaretine ilişkin veriler 2001 yılı itibarıyla izlenebilmektedir. 2001 yılında bu ürünlerin küresel ihracat değeri 48,7 milyar dolar iken, 2019 yılında 207,5 milyar dolara yükselmiştir. Türkiye, zengin bitki çeşitliliği, uygun iklim ve ekolojik yapısı ile bu alanda önemli ülkeler arasında yer almaktadır. Tüketicilerin doğal ürünlere olan ilgisinin artması ve yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik eğilimlerin sürmesi, tıbbi ve aromatik bitkilere yönelik talebin gelecekte de artacağını göstermektedir.

Mokhtarzadeh, S., Peker, A., Ertunç, E., Çakır, M. F., & Güngör, H. (2023)'e göre; tıbbi ve aromatik bitkiler, insanlığın var olduğu günden beri deneme yanılma yöntemleriyle bazen de özelleşmiş tıp yöntemleriyle insan, hayvan ve hatta bitki sağlığı için kullanılmaktadır. Türkiye bulunduğu coğrafi konum ve iklim özellikleri nedeniyle çok çeşitli bitki türlerine ev sahipliği yapmaktadır. Stratejik tarım ürünleri yanı sıra alternatif bir ürün olarak bilinen tıbbi ve aromatik bitkilerin üretimi, özellikle yoğun işgücü talebinin olduğu kırsal alanlarda işsizliğin

azalmasına ve tarımsal gelirin artmasına katkı sağlayarak sosyo-ekonomi çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kazem, A. (2024)'e göre; TAB'ler ürünleri nedeniyle çeşitli endüstrilerde önemli bir odak noktasıdır. Bu bitkiler ilaçlar, sağlık ürünleri, kozmetikler ve organik gıdalarda kullanılmaktadır. Tıbbi bitkilerin ekonomik değeri, hem yerel hem de uluslararası düzeyde birçok sosyo-ekonomik faktörden etkilenmektedir. Çin, %1,48'lik payıyla TAB ihracatında lider konumdadır, Hindistan ise Asya pazarında %8,75'lik payıyla ikinci en büyük ihracatçıdır. TAB yetiştiriciliğinin önemli ekonomik potansiyeline rağmen, düşük fiyatlar, transit pazarların eksikliği, yetersiz yetiştirme teknolojisi ve kaynakların ve genetik materyallerin sınırlı bulunması gibi zorluklarla karşı karşıyadır. Bu nedenle, hükümetler TAB yetiştiriciliğini desteklemelidir.

3. Bartın İlinde Mevcut Tıbbi ve Aromatik Bitki Üretim Durumu

Bartın ilinde, TAB üretimine; 2010 yılından itibaren Tarım ve Orman Bakanlığınca uygulanmakta olan “Organik Tarımın Yaygınlaştırılması ve Kontrolü Projesi” kapsamında BİTOM’nce yürütülen “Organik Ahududu ve Böğürtlen Yetiştiriciliği ve Eğitimi Projesi” ile başlanmıştır. BİTOM’nce daha sonraki yıllarda uygulanan “Organik Kızılcık Yetiştiriciliği” ve “Sağlık İçin Organik Aronya” Projeleri ile Bartın ilinde tıbbi ve aromatik bitkiler üretiminde önemli bir yol kat edilmiştir. BİTOM’nce kayıtlı TAB üretici sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Bunun yanı sıra doğadan toplayan ancak kaydı olmayan toplayıcılarda mevcuttur. Genelde doğadan toplayıcılar defne başta olmak üzere, böğürtlen, kızılcık ve kuşburnu toplamaktadırlar.

3.1. Bartın İlinde Tıbbi Aromatik Bitkilerin Üretim Alanı ve Miktarları

Bartın’da Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin üretim alanı ile üretim miktarlarına ilişkin son üç yıla ilişkin veriler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Bartın İlinde Tıbbi Aromatik Bitkilerin Üretim Alanı ve Miktarları

BİTKİ TÜRÜ	YILLAR					
	2023		2024		2025	
	ÜRETİM ALANI (da)	MİKTARI (Ton)	ÜRETİM ALANI (da)	MİKTARI (Ton)	ÜRETİM ALANI (da)	TAHMİNİ MİKTARI (Ton)
Ahududu	4,69	4,50	3,73	3,50	3,73	3,50
Aronya	162,36	1,20	239,92	3,50	279,65	8,00
Böğürtlen	23,28	47,00	22,34	43,00	19,80	38,00
Böğürtlen Doğadan Toplama	0,00	30,00	0,00	25,00	0,00	30,00

Defne	11,70	0,50	14,99	0,8	100,86	3,25
Defne Doğadan Toplama	0,00	3.255,00	0,00	3.267,00	0,00	1.100,00
Kızılçık	35,56	15,00	44,37	21,00	44,37	12,00
Kızılçık Doğadan Toplama	0,00	25,00	0,00	22,00	0,00	15,00
Kuşburnu	0,00	0,00	6,2	3,50	6,20	5,00
Kuşburnu Doğadan Toplama	0,00	30,00	0,00	30,00	0,00	30,00
Lavanta	54,06	0,00	42,76	0,00	49,74	0,50
Mavi Yemiş	31,32	11,00	31,32	15,00	46,61	20,00
Salep	1,18	0,00	4,36	0,03	32,29	0,10
Safran	1,50	70 gr	1,50	50 gr	1,50	50 gr
TOPLAM	324,15	3.419,20	409,99	3.434,33	583,25	1.265,35

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığının Tarım Bilgi Sistemi (TBS) ve TUIK verileri

Bartın ilinde tıbbi ve aromatik bitki üretimi 2023–2025 yılları arasında önemli ölçüde artmıştır. Üretim alanı yaklaşık %80 büyürken, özellikle Aronya, Mavi Yemiş ve Salep gibi bitkilerde ciddi artışlar gözlemlenmiştir. Doğadan toplanan ürünler (Defne, Kuşburnu) toplam üretimde büyük paya sahiptir. En yüksek üretim Böğürtlen ve Mavi Yemişte görülürken, Safran üretimi sınırlı düzeydedir. Bu durum, Bartın’da çeşitliliğin arttığını ancak verimlilikte türler arasında farklılık olduğunu göstermektedir.

3.1.2 Bartın İlinde İl Tarım ve Orman Müdürlüğüne Kayıtlı Tıbbi ve Aromatik Bitki Üretici Sayıları

Bartın İl Tarım ve Orman Müdürlüğüne kayıtlı Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin üretici sayısına ilişkin son üç yıla ilişkin veriler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Bartın İl Tarım ve Orman Müdürlüğüne kayıtlı TAB üretici sayısı

ÜRÜ N / YIL	Ahu dud u	Arony a	Böğürtle n	Defn e	Kızılç k	Kuşburn u	Lavant a	Mavi Yemi ş	Safra n	Sale p
2023	4	12	12	2	6	0	0	0	1	1
2024	3	17	12	2	6	1	1	1	1	4
2025	3	30	12	15	6	1	6	2	1	42

Kaynak: Bartın İl Tarım ve Orman Müdürlüğü verileri.

Bartın’ın ekolojisi, birçok TAB yetiştiriciliği için uygundur. Doğan, O.(2020) Ayrıca; Bartın’ın orman alanlarında, tıbbi ve aromatik bitki türlerinden Böğürtlen, Defne, Kızılçık ve

Kuşburnu gibi ürünlerde potansiyel mevcuttur. Bartın'da Organik ürünleri işleyen bir firma sertifikalı olarak doğadan toplama yapmakta, Böğürtlen, Kızılcık ve Kuşburnu gibi ürünleri değerlendirmektedir. Başka bir firma ise Defne toplatmakta ve işleyerek yurtdışına ihraç etmektedir (BİTOM, 2025).

4. Ampirik Araştırma, Analiz ve Bulgular

4.1. Yöntem

4.1.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, **nicel araştırma desenlerinden** biri olan **betimsel tarama modeli** kapsamında gerçekleştirilmiştir. Betimsel tarama modelleri, mevcut bir durumu var olduğu şekliyle tanımlamaya, açıklamaya ve analiz etmeye yönelik çalışmalardır (Karasar, 2021). Araştırma, Bartın ilinde TAB üretimi ile bu üretimin il ekonomisine katkısına ilişkin algıları, eğilimleri ve sorun alanlarını ortaya koymayı hedeflemiştir.

4.2. Katılımcılar

Araştırmanın örneklemini, Bartın il merkezinde ve ilçelerinde TAB üretimi ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgilenen üreticiler ve ilgili kamu personeli oluşturmaktadır. Örneklem, **amaçlı örnekleme** yöntemlerinden biri olan **kolayda örnekleme** tekniği ile seçilmiştir (Büyüköztürk, 2022).

4.3. Veri Toplama Aracı

Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen ve alan uzmanlarının görüşleriyle revize edilen **yapılandırılmış bir anket formu** ile toplanmıştır. Anket formu iki bölümden oluşmaktadır:

İlk bölümde katılımcılara ait **demografik bilgiler** (yaş, cinsiyet, eğitim durumu, üretim tecrübesi vb.)

İkinci bölümde ise katılımcıların tıbbi ve aromatik bitki üretimine ilişkin **görüş ve tutumlarını** ölçen 5'li **Likert tipi** sorular yer almaktadır (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum). Bu tür Likert ölçekler, tutum ve algıların ölçülmesinde sıklıkla kullanılmakta olup, güvenilir ve geçerli veri elde edilmesini sağlar (DeVellis, 2017).

4.4. Verilerin Analizi

Toplanan veriler **SPSS (Statistical Package for the Social Sciences)** programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sürecinde:

Frekans (yüzde) analizleri ile katılımcıların demografik özellikleri tanımlanmıştır.

Anket formunun içsel tutarlılığını ve güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla **Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı** hesaplanmıştır. Cronbach alfa değeri 0.70 ve üzeri çıktığında ölçeğin güvenilir olduğu kabul edilmektedir (Tavşancıl, 2020).

Verilerin normal dağılım göstermemesi durumunda parametrik olmayan test yöntemlerine geçilecektir. Tüm analizlerde anlamlılık düzeyi **p < 0.05** olarak kabul edilmiştir.

4.5. Etik İlkeler

Araştırma sürecinde katılımcıların kişisel bilgileri gizli tutulmuş; gönüllülük esasına dayalı olarak veriler toplanmıştır. Katılımcılar, araştırmanın amacı hakkında bilgilendirilmiş ve yazılı onam alınmıştır. Çalışma Bartın Üniversitesi Etik Kurulu'ndan gerekli izinler alınarak gerçekleştirilmiştir.

4.6. Analizler

Tablo 3 de araştırmada kullanılan ölçeklere ait Cronbach's Alpha güvenirlik katsayıları verilmiştir.

Tablo 3: Eğitim ile ilgili değerlendirme sorularına verilen cevapların dağılımı

Ölçekler	Reliability Analysis	
	Cronbach's Alpha	N
Eğitim ile ilgili değerlendirme ölçeği	0,855	8
Üretim ile ilgili değerlendirme ölçeği	0,761	14
İstihdam ile ilgili değerlendirme ölçeği	0,650	4
Pazarlama ile ilgili değerlendirme ölçeği	0,697	8
Teknoloji ile ilgili değerlendirme ölçeği	0,781	6
Teşvikler ile ilgili değerlendirme ölçeği	0,771	6
Finans ile ilgili değerlendirme ölçeği	0,664	10
Diğer sorularla ilgili değerlendirme ölçeği	0,619	10

Bartın ilinde gerçekleştirilen çalışmada, tıbbi ve aromatik bitki üretimiyle ilgili geliştirilen ölçeklerin güvenilirliği analiz edilmiştir. Eğitim ölçeği yüksek düzeyde iç tutarlılık gösterirken ($\alpha = 0,855$), üretim, teknoloji ve teşvikler ölçekleri de yeterli güvenirlik düzeyine

sahiptir ($\alpha = 0,761-0,781$). Pazarlama, finans ve istihdam ölçekleri ise orta düzeyde güvenilirlik sunmakta, diğer sorular ölçeği ise en düşük güvenilirlik katsayısına ($\alpha = 0,619$) sahiptir. Ürün çeşitliliği açısından en çok yetiştirilen bitkiler arasında defne, aronya, ahududu ve ıhlamur öne çıkmaktadır. Coğrafi dağılımda ise Bartın Merkez ve Amasra ilçeleri, üretimin yoğunlaştığı başlıca alanlar olarak belirlenmiştir.

Tablo 4: Katılımcıların sosyodemografik özellikleri (n= 18)

Sosyodemografik Özellikler		n	%
Cinsiyet	Kadın	8	23,5
	Erkek	26	76,5
Yaş	31-40	3	8,8
	41-50	15	44,1
	51-60	11	32,4
	61-ve üzeri	5	14,7
Meslek	Çiftçi	20	58,8
	İşletmeci	4	11,8
	Tarım Personeli	5	14,7
	Akademisyen	5	14,7
Eğitim Durumu	İlkokul	10	29,4
	Lise	10	29,4
	Lisans	9	26,5
	Lisansüstü	5	14,7
Yetiştirilen Ürün*	Aronya	13	16,7
	Salep	9	11,5
	Safran	6	7,7
	Defne	21	26,9
	Ahududu	10	12,8
	Böğürtlen	9	11,5
	İhlamur	10	12,8
Ürün Yetiştirilen Yer* Ürün Yetiştirilen Yer*	Amasra	16	35,6
	Kurucaşile	3	6,7

	Merkez	21	46,7
	Ulus	5	11,1

* Birden çok cevap verilmiştir.

Katılımcı Profili; Katılımcıların %76,5'i erkek, %44,1'i 41–50 yaş aralığında, %58,8'i çiftçidir. Eğitim düzeyinde ise ilkokul ve lise mezunları %29,4 ile öne çıkmıştır.

Katılımcıların TAB'lerle ilgili eğitim faaliyetleri ve kurumsal desteklere yönelik algılarına dair veriler, Likert ölçeğe yer alan 5 alternatif cevap üzerinden bulunan ortalama puanlarla değerlendirilmiştir ve Tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo 5: Eğitim ile ilgili değerlendirme sorularına verilen cevapların dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ortalama	Standart Sapma
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Tıbbi ve aromatik bitkilerle ilgili eğitim programları Bartın'da yeterlidir.	4	11,8	11	32,4	3	8,8	12	35,3	4	11,8	3,03	1,29
Üreticiler, tıbbi ve aromatik bitkilerin yetiştiriciliği konusunda yeterli bilgiye sahiptir.	-	-	8	23,5	12	35,3	12	35,3	2	5,9	3,24	0,89
Tıbbi ve aromatik bitkiler yetiştiriciliğinde eğitim ve danışmanlık hizmetleri yeterlidir.	3	8,8	7	20,6	6	17,6	12	35,3	6	17,6	3,32	1,25
Üniversiteler veya araştırma kuruluşlarıyla iş birliği yapmak işleme süreçlerimde olumlu etkiler yaratmıştır.	3	8,8	9	26,5	7	20,6	12	35,3	3	8,8	3,09	1,16
Üniversitelerden veya araştırma kuruluşlarından aldığım destekler üretim sürecimde fark yaratmıştır.	5	14,7	8	23,5	10	29,4	8	23,5	3	8,8	2,88	1,20
Bartın'da tıbbi ve aromatik bitkilerin üretiminde sürdürülebilir tarım	1	2,9	4	11,8	8	23,5	9	26,5	12	35,3	3,79	1,15

yöntemleri kullanılmaktadır.												
Akademik çalışmalar, Bartın’da tıbbi ve aromatik bitki sektörüne katkı sağlamaktadır.	3	8,8	9	26,5	5	14,7	12	35,3	5	14,7	3,21	1,25
Tarım İl Müdürlüğü, tıbbi ve aromatik bitkilerle ilgili üreticilere yeterli destek sunmaktadır.	1	2,9	1	2,9	4	11,8	11	32,4	17	50,0	4,24	0,99

Eğitim programlarının yeterliliğine dair görüşler ortalamada 3,03 ile orta düzeyde kalmıştır. Katılımcıların %61,8’i sürdürülebilir tarım yöntemleri uyguladığını belirtmiştir.

Katılımcıların TAB üretimine dair algıları ve deneyimlerini içeren verilere, yönelik algılarına dair veriler Likert ölçeğinde yer alan 5 alternatif cevap üzerinden bulunan ortalama puanlarla değerlendirilmiş ve Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6: Üretim ile ilgili değerlendirme sorularına verilen cevapların dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ortalama	Standart Sapma
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Bartın ilinde tıbbi ve aromatik bitki türlerinin çeşitliliği yüksektir.	-	-	4	13,8	4	13,8	7	24,1	14	48,3	4,07	1,10
Bartın’ın iklimi ve toprak yapısı tıbbi ve aromatik bitki üretimi için uygundur.	2	6,9	3	10,3	1	3,4	11	37,9	12	41,4	3,97	1,24
Üretimde ağırlık verdiğim bitki türleri bölgeye uygun ve talep gören türlerdir.	-	-	2	6,9	2	6,9	14	48,3	11	37,9	4,17	0,85
Kullandığım yetiştirme yöntemleri üretim verimliliğimi artırmaktadır.	-	-	2	6,9	7	24,1	14	48,3	6	20,7	3,83	0,85
Üretim süreçlerinde sürdürülebilir tarım teknikleri kullanıyorum.	-	-	1	3,4	7	24,1	10	34,5	11	37,9	4,07	0,88
Üretim sürecinde karşılaştığım çevresel zorluklar (iklim, toprak yapısı vb.) beni olumsuz etkilemektedir.	4	13,8	8	27,6	9	31,0	7	24,1	1	3,4	2,76	1,09

Üretimimi artırma planlarım için gerekli stratejilere sahibim.	-	-	-	-	9	31,0	12	41,4	8	27,6	3,97	0,78
Organik tarım yöntemleri Bartın’da tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliğinde yaygın olarak uygulanmaktadır.	2	6,9	2	6,9	3	10,3	12	41,4	10	34,5	3,90	1,18
Yerel bilgi birikimi ve deneyim, üretim süreçlerimde bana fayda sağlamaktadır.	1	3,4	1	3,4	4	13,8	7	24,1	16	55,2	4,24	1,06
Bartın ilinde üreticiler arasında destek mekanizması ya da kooperatifleşme mevcuttur.	16	55,2	4	13,8	5	17,2	4	13,8	-	-	1,90	1,14
Tıbbi ve aromatik bitki üretiminin geleceği hakkında umutluyum.	1	3,4	2	6,9	2	6,9	8	27,6	16	55,2	4,24	1,09
Üretim maliyetlerimi karşılamak için yeterli finansal kaynağa sahibim.	1	3,4	5	17,2	8	27,6	10	34,5	5	17,2	3,45	1,09
Yerel yönetimlerin desteklerinden memnunum ve bunlar üretimime katkı sağlıyor.	11	37,9	7	24,1	8	27,6	2	6,9	1	3,4	2,14	1,13
Üretim süreçlerinde karşılaştığım sorunlara yönelik önerilerimin dikkate alınması gerektiğini düşünüyorum.	-	-	1	3,4	3	10,3	7	24,1	18	62,1	4,45	0,83

Üretim Durumu; Defne (%26,9), aronya (%16,7) ve ahududu (%12,8) en fazla yetiştirilen türlerdir. Merkez (%46,7) ve Amasra (%35,6) ilçeleri üretimde ön plandadır.

Katılımcıların TAB üretimi ve işlenmesi ile ilgili istihdam konusundaki görüşlerine yönelik algılarına dair veriler, Likert ölçeğe yer alan 5 alternatif cevap üzerinden bulunan ortalama puanlarla değerlendirilmiş ve Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7: İstihdam ile ilgili değerlendirme sorularına verilen cevapların dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ortalama	Standart Sapma
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Tıbbi ve aromatik bitkilerin üretimi, işlenmesi, pazara sunulması farklı istihdam seçenekleri sunmaktadır.	1	4,0	1	4,0	2	8,0	17	68,0	4	16,0	3,88	0,88
Tıbbi ve aromatik bitkiler Bartın ilinde istihdam yaratan önemli bir sektördür.	1	4,0	5	20,0	2	8,0	12	48,0	5	20,0	3,60	1,15
İş gücü ihtiyacımı etkili ve sürdürülebilir bir şekilde karşılayabiliyorum.	2	8,0	4	16,0	4	16,0	13	52,0	2	8,0	3,36	1,11
İşleme süreçlerinde ihtiyaç duyduğum iş gücünü etkili bir şekilde temin ediyorum.	-	-	6	24,0	3	12,0	12	48,0	4	16,0	3,56	1,04

İstihdam; katılımcıların %68'i tıbbi ve aromatik bitkilerin istihdam yarattığını belirtmiştir. Ortalama istihdam algısı 3,88 olup pozitif eğilimlidir.

Katılımcıların TAB ürünlerinin pazarlanmasına ilişkin algılarına dair veriler, Likert ölçeğe yer alan 5 alternatif cevap üzerinden bulunan ortalama puanlarla değerlendirilmiş ve Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8: Pazarlama ile ilgili değerlendirme sorularına verilen cevapların dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ortalama	Standart Sapma
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Ürünlerimi pazarlamak için kullandığım yöntemler yeterince etkilidir.	1	3,8	2	7,7	8	30,8	7	26,9	8	30,8	3,73	1,12
Ürünlerimi satışa sunduğum pazarlar	1	3,8	11	42,3	5	19,2	5	19,2	4	15,4	3,00	1,20

benim için yeterince çeşitlilik sunuyor.												
Satış gelirlerim beklentilerimi karşılamaktadır.	1	3,8	4	15,4	6	23,1	14	53,8	1	3,8	3,38	0,94
Bartın’da üretilen tıbbi ve aromatik bitkilerin pazarlanması etkin bir şekilde yapılmaktadır.	2	7,7	9	34,6	7	26,9	5	19,2	3	11,5	2,92	1,16
Üretilen ürünlerin yurt içi ve yurt dışı pazar erişimi yeterlidir.	6	23,1	12	46,2	4	15,4	2	7,7	2	7,7	2,31	1,16
Bartın’daki üreticiler, ürünlerini pazarlarken ciddi zorluklarla karşılaşmaktadır.	-	-	6	23,1	8	30,8	8	30,8	4	15,4	3,38	1,02
Tıbbi ve aromatik bitki ürünleri için dış pazarlara erişim sağlanmaktadır.	4	15,4	11	42,3	4	15,4	3	11,5	4	15,4	2,69	1,32
Satış ve pazarlama süreçlerinde aracılar önemli bir rol oynamaktadır.	3	11,5	7	26,9	9	34,6	5	19,2	2	7,7	2,85	1,12

Ürünlerini pazarlamak için kullanılan yöntemlerin etkinliği 3,73 ortalama ile değerlendirilmiştir. Ancak dış pazara erişim konusunda görüşler olumsuzdur (ortalama 2,31).

Katılımcıların TAB üretimi sürecinde kullandıkları teknoloji ve altyapıya ilişkin algılarına dair veriler, Likert ölçeğinde yer alan 5 alternatif cevap üzerinden bulunan ortalama puanlarla değerlendirilmiş ve Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9: Teknoloji ile ilgili değerlendirme sorularına verilen cevapların dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ortalama	Standart Sapma
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
İşleme sürecinde kullandığım üretim teknikleri, ürün kalitesini artırmaktadır.	-	-	-	-	5	18,5	11	40,7	11	40,7	4,22	0,75
İşletmem, tıbbi ve aromatik bitkilerin işlenmesi için yeterli kapasiteye sahiptir.	-	-	3	11,1	6	22,2	12	44,4	6	22,2	3,78	0,93
İşleme sürecinde uyguladığım kalite	-	-	-	-	5	18,5	16	59,3	6	22,2	4,04	0,65

kontrol aşamaları yeterlidir.												
Bartın’da tıbbi ve aromatik bitkiler için işleme ve depolama olanakları yeterlidir.	1	3,7	10	37,0	5	18,5	6	22,2	5	18,5	3,15	1,23
Tıbbi ve aromatik bitkilerin işlenmesi için yeterli altyapı ve teknoloji bulunmaktadır.	5	18,5	9	33,3	4	14,8	4	14,8	5	18,5	2,81	1,42
Yeni ürün geliştirme ve inovasyon çalışmalarım işleme sektöründe rekabet gücümü artırmaktadır.	1	3,7	9	33,3	9	33,3	7	25,9	1	3,7	2,93	0,96

Teknoloji ve Altyapı; işleme süreçlerinde kullanılan teknolojilerin kaliteyi artırdığı düşünülse de (ortalama 4,22), altyapı ve depolama olanaklarının yetersiz olduğu yönünde algı mevcuttur (ortalama 3,15).

Katılımcıların TAB devlet destekleri ve teşvik programlarını içeren veriler e yönelik algılarına dair veriler, Likert ölçeğe yer alan 5 alternatif cevap üzerinden bulunan ortalama puanlarla değerlendirilmiş ve Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10: Teşvikler ile ilgili değerlendirme sorularına verilen cevapların dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ortalama	Standart Sapma
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Devletin sunduğu destek programları üretim faaliyetlerimi kolaylaştırmaktadır.	1	3,4	5	17,2	7	24,1	14	48,3	2	6,9	3,38	0,98
Devletin sağladığı teşvikler işleme sektörünü desteklemek için yeterlidir.	7	24,1	9	31,0	8	27,6	4	13,8	1	3,4	2,41	1,12
Devlet desteklerinden ve teşviklerden etkin bir şekilde faydalaniyorum.	1	3,4	1	3,4	7	24,1	17	58,6	3	10,3	3,69	0,85
Bartın’daki üreticiler, devlet teşviklerinden ve desteklerinden yeterince faydalanabilmektedir.	1	3,4	2	6,9	7	24,1	16	55,2	3	10,3	3,62	0,90
Devlet teşvikleri ve destek programları,	1	3,4	6	20,7	7	24,1	13	44,8	2	6,9	3,31	1,00

Bartın'da tıbbi ve aromatik bitki sektörünü güçlendirmektedir.												
Yerel yönetimlerin desteklerinden memnunun ve bunlar üretimime katkı sağlıyor.	12	41,4	8	27,6	7	24,1	1	3,4	1	3,4	2,00	1,07

Devlet ve Yerel Destekler; devlet desteklerinin üretim faaliyetlerini kolaylaştırdığı görüşü ortalama 4,35 ile oldukça yüksektir. Ancak yerel yönetimlerin desteği konusunda memnuniyet daha düşüktür (ortalama 2,14).

Katılımcıların TAB üretiminde finansal kaynaklar ve teşviklere dair algılarına dair veriler, Likert ölçeğe yer alan 5 alternatif cevap üzerinden bulunan ortalama puanlarla değerlendirilmiş ve Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11: Finans ile ilgili değerlendirme sorularına verilen cevapların dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ortalama	Standart Sapma
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Tıbbi ve aromatik bitkileri işleme maliyetlerini karşılamakta zorlanmıyorum.	1	3,8	4	15,4	12	46,2	4	15,4	5	19,2	3,31	1,09
Üretim maliyetlerim, gelirlerimi aşmaktadır.	3	11,5	13	50,0	6	23,1	4	15,4	-	-	2,42	0,90
Üretim maliyetlerimi karşılamak için yeterli finansal kaynağa sahibim.	-	-	3	11,5	13	50,0	6	23,1	4	15,4	3,85	0,67
Devlet desteklerinden ve teşviklerden etkin bir şekilde faydalaniyorum.	-	-	3	11,5	13	50,0	6	23,1	4	15,4	3,69	0,79
Devletin sağladığı teşvikler işleme sektörünü desteklemek için yeterlidir.	7	26,9	10	38,5	5	19,2	3	11,5	1	3,8	2,27	1,12
Devletin sunduğu destek programları üretim faaliyetlerimi kolaylaştırmaktadır.	1	3,8	1	3,8	6	23,1	17	65,4	1	3,8	3,62	0,80
Yerel yönetimlerin desteklerinden	13	50,0	8	30,8	4	15,4	1	3,8	-	-	1,73	0,87

memnunum ve bunlar üretimime katkı sağlıyor.												
Üniversiteler veya araştırma kuruluşlarından aldığım destekler üretim sürecimde fark yaratmıştır.	8	30,8	9	34,6	4	15,4	5	19,2	-	-	2,23	1,11
Üretimimi artırma planlarım için gerekli stratejilere sahibim.	-	-	-	-	5	19,2	12	46,2	9	34,6	4,15	0,73
Tıbbi ve aromatik bitkilerden elde ettiğim ürünlerin satış gelirleri beklentilerimi karşılamaktadır.	3	11,5	3	11,5	10	38,5	7	26,9	3	11,5	3,15	1,16

Finansman; üreticilerin maliyetleri karşılama kapasitesi ve devlet desteklerinden faydalanma düzeyi ortalama 3,69 civarındadır. Ancak işleme sektörü için sunulan teşviklerin yetersiz olduğu düşünülmektedir (ortalama 2,27).

Katılımcıların TAB üretimi ve işlenmesi ile ilgili çeşitli finansal ve destekleyici faktörlere yönelik algılarına dair veriler, Likert ölçeğe yer alan 5 alternatif cevap üzerinden bulunan ortalama puanlarla değerlendirilmiş ve Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12: Diğer hususlar ilgili değerlendirme sorularına verilen cevapların dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ortalama	Standart Sapma
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Tıbbi ve aromatik bitkileri işleme maliyetlerini karşılamakta zorlanmıyorum.	2	6,5	-	-	-	-	12	38,7	17	54,8	4,35	1,02
Üretim maliyetlerim, gelirlerimi aşmaktadır.	16	51,6	9	29,0	3	9,7	3	9,7	-	-	1,77	0,99
Üretim maliyetlerimi karşılamak için yeterli finansal kaynağa sahibim.	1	3,2	3	9,7	4	12,9	12	38,7	11	35,5	3,94	1,09
Devlet desteklerinden ve teşviklerden etkin bir şekilde faydalanıyorum.	3	9,7	16	51,6	6	19,4	6	19,4	-	-	2,48	0,93
Devletin sağladığı teşvikler işleme	-	-	2	6,5	2	6,5	13	41,9	14	45,2	4,26	0,86

sektörünü desteklemek için yeterlidir.												
Devletin sunduğu destek programları üretim faaliyetlerimi kolaylaştırmaktadır.	1	2,6	-	-	3,2	1	2,6	3,2	1	2,6	4,35	0,88
Yerel yönetimlerin desteklerinden memnunum ve bunlar üretimime katkı sağlıyor.	1	3,2	1	3,2	13	41,9	11	35,5	5	16,1	3,58	0,92
Üniversiteler veya araştırma kuruluşlarından aldığım destekler üretim sürecimde fark yaratmıştır.	-	-	3	9,7	11	35,5	12	38,7	5	16,1	3,61	0,88
Üretimimi artırma planlarım için gerekli stratejilere sahibim.	-	-	1	3,2	2	6,5	12	38,7	16	51,6	4,39	0,76
Tıbbi ve aromatik bitkilerden elde ettiğim ürünlerin satış gelirleri beklentilerimi karşılamaktadır.	-	-	2	6,5	8	25,8	14	45,2	7	22,6	3,84	0,86

Katılımcılar, tıbbi ve aromatik bitkilerin işleme maliyetlerini karşılamada zorluk yaşamadıklarını (ort. = 4,35) ve yeterli finansal kaynağa sahip olduklarını belirtmiştir (ort. = 3,94). Ancak, üretim maliyetlerinin gelirlerini aştığını düşünenlerin oranı dikkat çekicidir (ort. = 1,77).

Devlet teşvikleri yeterli bulunmakla birlikte (ort. = 4,26), bu desteklerden etkin yararlanılamadığı görülmektedir (ort. = 2,48). Yerel yönetim ve üniversite destekleri orta düzeyde olumlu değerlendirilmiştir. Katılımcılar ayrıca üretim artışı için stratejik hazırlığa sahip olduklarını (ort. = 4,39) ve ürün gelirlerinin beklentilerini karşıladığını ifade etmiştir (ort. = 3,84).

5. Sonuç ve Değerlendirme

Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Aşırı Tüketimiyle Sürdürülebilirliğinin Sağlanamaması Riski: Ağırlıklı olarak sektörün hammadde ihtiyacı doğadan bitki toplamakla sağlanmaktadır. Bu süreç kontrollü işletilmediğinde bitki türlerinin yok olması ve uzun vadede doğanın tahribatına yol açacaktır. Bu da tesis için gerekli olan hammaddenin temin edilememesi sorununu beraberinde getirmektedir. Bunun için mümkün olduğunca çok bitki çeşidinin kültüre alınarak ekim alanlarının oluşturulması gerekmektedir.

Ülkemiz ve diğer gelişmiş ülkelerin kaynaklara olan yaklaşımları incelendiğinde kaynakların kullanımı ve dönüştürülmesine verilen önemin arttığı gözlenmektedir. Özellikle ilaç, kozmetik ve kimya sanayinin ihtiyaç duyduğu tıbbi ve aromatik bitki bileşenleri bitkinin yaşadığı ekolojik ortamın dinamiklerine göre değişkenlik gösterebilir. Bununla birlikte ilaç, kozmetik ve kimya sektörleri bitki bileşenlerinin her dönem standart bir şekilde elde edilmesini talep eder. Bunun sebebi ise üretimde standardizasyonun sürdürülebilirlik açısından temel basamak olmasıdır. Geçmişten günümüze kadar gelen tıbbi ve aromatik ürünlerin ana kaynağını doğrudan doğadan toplama yöntemi oluşturmuştur. Yakın geçmişe bakıldığında ise doğal dokunun korunması gibi çevresel hassasiyetler artmış ve sürdürülebilir bir yeşil kalkınma için doğadan köken alan bitkisel materyal tarımına geçilmeye başlanmıştır (Türkiye'nin Yeşil Kalkınma Devrimi, 2021).

Her geçen gün insanların sağlıklı yaşamak için bitkisel ürünlere olan talebi artırmaktadır. Özellikle bitkisel kozmetik ürünlerin kullanımı her geçen gün artmaktadır. Diğer yandan ilaç sanayi hammaddesi ve gıda katkı maddesi olarak kullanılan uçucu yağların kullanımı dünyada her geçen gün daha da artmaktadır. TAB ve bitkisel içeceklerin de her geçen gün insan gelir düzeyi yükseldikçe tüketimi artmaktadır. Bu alanda sürekli katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesi için Ar-GE çalışmalarına ve sanayi yatırımlarına ihtiyaç bulunmaktadır. Planlanacak tesislerde üretilecek ürünlere olan talebin sürekli olması bu sektörün ve bölgenin ekonomik kalkınmasına çok büyük katkı sağlayacaktır. Bu tesislerde kullanılacak hammaddenin toplumun dezavantajlı kesimleri tarafından üretilip/toplanıp sağlanıyor olması ayrıca bölgede sosyal içermeye anlamında önemli katkılar sağlayacaktır.

Bartın'da iyi eğitilmiş olmasına rağmen iş bulamayan ya da iyi eğitim alamadığı için veya üniversiteden mezun olmuş fakat iş imkanlarının kısıtlı olması nedeniyle iş bulamayan gençlerin sahip olduğu işgücü potansiyelinin istenen düzeyde değerlendirilememesine sebep olmaktadır. Gençlerin iş hayatına dahil olması hem ekonomik dinamikleri arttırmakta hem de toplum yapısına sinerji/enerji katmaktadır. Burada ifade edilen dezavantajlı grupların ekonomik hayata katılımları arttıkça ilerleyen dönemlerde her birisinin potansiyel girişimci/yatırımcı olması ihtimali de artmaktadır.

İlde alternatif gelir ve istihdam alanları oluşturulması ve kırsal ekonominin hızla değişen pazar koşullarında rekabet gücü kazanabilmesi için tarımsal verimliliği sağlamanın yanında, karşılaştırmalı üstünlüklerinin olduğu alanlarda Bartın ve ilçelerinde doğal olarak yetişen veya kültüre alınan tıbbi ve aromatik bitkilerin üretilerek katma değerli ürünlere dönüştürmesi için çalışma yapılması bölgesel kalkınmada etkin bir politika olacaktır.

Yeşil kalkınma yolunda markalaşma çalışmalarının sonuncu saç ayağı sürdürülebilir kalkınma yöntemleri geliştirmektir. Ülkemizin yeşil kalkınma devrimi hedeflerinde sürdürülebilir kalkınma çevresel kalkınma, sosyal kalkınma ve ekonomik kalkınma çalışmalarının kesişimindedir (Türkiye'nin Yeşil Kalkınma Devrimi, 2021). Mevcut çalışmada tıbbi ve aromatik bitkilerde markalaşma için kalkınmanın da sürdürülebilir olması gerekmektedir.

TR81 Bölgesinin patent, faydalı model ve marka başvuru ve tescil sayıları Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmüştür. Aradaki bu açığın kapatılması ve Türkiye ortalamasının üstüne çıkarılması bölgenin rekabet gücünün artırılmasına TAB alanında yatırım yapan KOBİ'lerde Ar-Ge ve inovasyon amaçlı, kurumsallaşma ve markalaşma girişimlerinin desteklenmesi bölgenin girişimcilik ve yenilik yönünün diğer proje modellerinden daha fazla geliştireceği düşünülmektedir.

Bartın'da da, TAB bağlamında ve genel olarak Ar-Ge çalışmaları başta olmak üzere, teknoloji geliştirme, yenilik yapma, yeni ürün geliştirme ve yeni yatırımlara girişme konularında zayıf kalındığı, eğitim ve geliştirme faaliyetlerine gereken önemin vermediği ve bu bağlamda yeterince nitelikli ve girişimci insan kaynağına sahip olamadıkları görülmektedir. Bu nedenle yerel yönetimler, işletmeler, üniversite, sanayi ve ticaret odaları, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları ile vatandaşlar arasında kurulacak sinerjik ağları organize edecek ve girişimcileri yönlendirecek bir kurumun eksikliği görülmektedir.

Bugün Avrupa ülkelerinden, başta Almanya olmak üzere 100'ün üzerinde tıbbi bitkilerden yapılmış ürün ithal edilmektedir. Bunların çok ciddi bir pazar değeri bulunmaktadır. Sektörü analiz ettiğimizde, ilaç ham maddeleri olarak biz şu anda yurt dışına bağımlı durumda olduğumuz görülecektir. Ülkemizde özellikle Bartın'da giderek toplamacılıktan geçen ve düzenli üretimi artarak yapılan aronya, yaban mersini, safran, defne, salep. vb. bir çok ürün üretilip piyasaya arz edilmektedir.

Bu sorun hayati ve milli bir meseledir. Bundan dolayı Cumhurbaşkanlığına bağlı tıbbi aromatik bitkiler bağımsız üst kurulunun kurulması ihtiyacı belirmiştir. Bu kurum bağımsız ve denetlenebilir olurken kurulda çiftçisinden, sanayicisine, akademisyenine özellikle üretici olan ziraatçı, ormancı, mühendis, biyolog, kimyacı, eczacı, pazarlamacı her meslekten temsilcilerin olması büyük önem arz eder (Meclis tutanaklar, 2019).

Turizmle özdeşleşen Bartın'da turizmin çeşitlendirilmesi noktasında tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliği ile büyük katkı sağlayacaktır. Bölgede bu bitkilerin tarımının yaygınlaşmasıyla beraber ilin aromatik bitki turizmi potansiyeli de gelişecektir.

Bartın ilinde tıbbi ve aromatik bitkilerin (TAB) üretimi, işlenmesi ve pazarlanmasına ve İlin kalkınmasına katkısına ilişkin mevcut durum, üreticilerin algı ve deneyimleri üzerinden analiz edilmiştir. Uygulanan anket çalışmasından elde edilen bulgular, Bartın'ın bitki çeşitliliği, uygun iklim ve toprak koşulları açısından TAB üretimi için önemli bir potansiyele sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Ortalama = 4,07). Nitekim Bartın İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nün (2023) raporları da bu potansiyeli desteklemektedir.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu, üretim süreçlerinde sürdürülebilir tarım tekniklerini benimsediklerini ve kullandıkları yetiştirme yöntemlerinin üretim verimliliğini artırdığını belirtmiştir (Ortalama = 4,07 ve 3,83). Bu durum, sürdürülebilir üretim uygulamalarının benimsenmiş olduğunu ve bölgenin çevresel koşullarına uyum sağlandığını göstermektedir. Söz konusu bulgu, Phondani ve ark. (2011) ile Samet & Cikli (2015) gibi araştırmalarda vurgulanan kırsal kalkınmada TAB üretiminin katkısı ile örtüşmektedir.

Finansal açıdan katılımcıların çoğu, üretim maliyetlerinin gelirlerini aşmadığını ve işleme maliyetlerini karşılamakta zorlanmadıklarını ifade etmiştir (Ortalama = 2,42 ve 3,31). Ancak, devlet teşviklerinin işleme sektörünü yeterince desteklemediği yönünde yaygın bir algı gözlenmiştir (Ortalama = 2,27). Bu durum, mevcut teşvik politikalarının üretici ihtiyaçlarına tam anlamıyla yanıt veremediğini ve uygulamada eksiklikler olduğunu göstermektedir. Benzer eleştiriler, Türkiye genelinde yapılan çalışmalarda da dile getirilmiştir (Demir, 2014; Faydaoğlu & Sürücüoğlu, 2011).

Devlet desteklerinden genel olarak faydalandığını belirten katılımcı oranı yüksek olmakla birlikte (Ortalama = 3,69), yerel yönetimlerin katkısına yönelik memnuniyet düzeyi oldukça düşüktür (Ortalama = 1,73). Bu sonuç, yerel düzeyde kurumsal desteğin zayıf olduğunu ve üreticilerin bu konuda beklenti içinde olduklarını göstermektedir. Benzer şekilde, üniversite ve araştırma kuruluşlarıyla iş birliklerinin üretim sürecine etkisine dair kararsızlık dikkat çekicidir (Ortalama = 2,23).

Pazarlama konusunda ise üreticilerin ürünlerini satışa sundukları pazarların çeşitliliğinden memnun olmadıkları ve dış pazarlara erişimde sıkıntılar yaşadıkları tespit edilmiştir (Ortalama = 2,31). Bu bulgu, Türkiye genelinde TAB sektörünün karşılaştığı yapısal

sorunlardan biri olan pazarlama eksikliğiyle paralellik göstermektedir (Boztaş ve ark., 2021; Karik & Öztürk, 2009).

Politika yapıcılar ile üreticilere öneriler;

1. **Teşvik Mekanizmalarının Yeniden Yapılandırılması:** İşleme sektörünü destekleyecek özel teşvik programlarına ihtiyaç vardır.
2. **Yerel Yönetimlerin Rolünün Güçlendirilmesi:** Yerel düzeyde daha etkin destek mekanizmaları oluşturulmalıdır.
3. **Eğitim ve Akademik İş Birliklerinin Artırılması:** Üniversitelerle üretici arasında iş birliklerini artıracak proje ve eğitim programları teşvik edilmelidir.
4. **Pazarlama Stratejilerinin Geliştirilmesi:** Kooperatifleşme ve dış pazar erişimini artıracak lojistik altyapılar desteklenmelidir.
5. **Finansal Desteklerin Hedefe Yönelik Hale Getirilmesi:** Küçük üreticilerin daha fazla yararlanabileceği mikro kredi destekleri sunulmalıdır.

Sonuç olarak, Bartın ili TAB üretiminde önemli bir potansiyele sahip olmakla birlikte, bu potansiyelin etkin biçimde değerlendirilebilmesi için yapısal ve yönetsel eksikliklerin giderilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmanın etik yönü

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bartın Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu’nun 2024-SBB-1005 nolu kararıyla Etik Kurulu onayı verilmiştir.

Çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan ederim.

Yazar katkı oranı

Çalışmanın tüm aşamaları her iki yazar tarafından eşit katkı ile tasarlanmış ve hazırlanmıştır.

Kaynakça

- Acıbuca, V., & Budak, D. B. (2018). Dünya’da ve Türkiye’de tıbbi ve aromatik bitkilerin yeri ve önemi. *Çukurova Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 33(1), 37–44.
- Aryal, K. R., Gurung, A., Paudel, P., Basukala, R. K., Pariyar, S., Thapa, A., ... & Panthi, S. (2023). Contribution of medicinal and aromatic plants on gross domestic product in Karnali Province, Nepal. *Journal of Resources and Ecology*, 14(5), 1104–1112.
- Bartın İl Tarım ve Orman Müdürlüğü. (2023). *Bartın’da Tıbbi ve Aromatik Bitki Yetiştiriciliği Raporu*. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. <https://bartin.tarimorman.gov.tr>
- Başkanlığı, C. İ. (2021). Türkiye’nin Yeşil Kalkınma Devrimi. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Baytop, T. (1999). *Türkiye’de bitkiler ile tedavi: Geçmişte ve bugün* (2. Baskı). Nobel Tıp Kitabevleri.
- Boztaş, G., Avcı, A. B., Arabacı, O., & Bayram, E. (2021). Tıbbi ve aromatik bitkilerin dünyadaki ve Türkiye’deki ekonomik durumu. *Theoretical and Applied Forestry*, 1(1), 27–33.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2022). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (31. Baskı). Pegem Akademi.
- Demir, Y. (2014). Türkiye’de tıbbi ve aromatik bitkilerin ekonomik önemi. *Ziraat Fakültesi Dergisi*, 31(2), 45–56.
- DeVellis, R. F. (2017). *Scale development: Theory and applications* (4th ed.). SAGE Publications.
- Doğan, O. (2020) Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü sınırlarında yetişen önemli tıbbi ve aromatik bitki potansiyeli ve ülkemizdeki Pazar payı
- Ekim, T., Koyuncu, M., Vural, M., Duman, H., Aytaç, Z., & Adıgüzel, N. (2000). *Türkiye bitkileri kırmızı kitabı (Eğrelti ve tohumlu bitkiler)*. Türkiye Tabiatını Koruma Derneği.
- Faydaoğlu, E., & Sürücüoğlu, M. S. (2011). Geçmişten günümüze tıbbi ve aromatik bitkilerin kullanılması ve ekonomik önemi. *Kastamonu University Journal of Forestry Faculty*, 11(1), 52–67.
- Karasar, N. (2021). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler* (35. Baskı). Nobel Yayınları.
- Karik, Ü., & Öztürk, M. (2009). Türkiye dış ticaretinde tıbbi ve aromatik bitkiler. *Bahçe*, 38(1), 21–31.

- Karki, M., Tiwari, B. K., Badoni, A., & Bhattarai, N. (2003, February). Creating livelihoods and enhancing biodiversity-rich production systems based on medicinal and aromatic plants: preliminary lessons from South Asia. In *III WOCMAP Congress on Medicinal and Aromatic Plants-Volume 4: Targeted Screening of Medicinal and Aromatic Plants, Economics* 678 (pp. 37–43).
- Kathe, W., Honnef, S., & Heym, A. (2003). *Medicinal and aromatic plants in Albania, Bosnia-Herzegovina, Bulgaria, Croatia and Romania: A study of the collection of and trade in medicinal and aromatic plants (MAPs), relevant legislation and the potential of MAP use for financing nature conservation and protected areas*. BfN, Bonn.
- Kazem, A. (2024). Economics of producing medicinal and aromatic plants. *International Journal of Modern Agriculture and Environment*, 4(1), 50–60.
- Kızıl, S., & Tonçer, Ö. (2010). Türkiye’de tıbbi ve aromatik bitkilerin üretimi ve ihracatı üzerine bir değerlendirme. *Tabiat ve İnsan*, 44(4), 23–28.
- Lange, D. (2002, August). Medicinal and aromatic plants: Trade, production, and management of botanical resources. In *XXVI International Horticultural Congress: The Future for Medicinal and Aromatic Plants* 629 (pp. 177–197).
- Máthé, Á. (2015). Introduction: Utilization/significance of medicinal and aromatic plants. In *Medicinal and Aromatic Plants of the World: Scientific, Production, Commercial and Utilization Aspects* (pp. 1–12).
- Mokhtarzadeh, S., Peker, A., Ertunç, E., Çakır, M. F., & Güngör, H. (2023). Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Konusuna Genel Bir Bakış. *Düzce Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 1–7.
- Phondani, P. C., Negi, V. S., Bhatt, I. D., Maikhuri, R. K., & Kothiyari, B. P. (2011). Promotion of medicinal and aromatic plants cultivation for improving livelihood security: A case study from West Himalaya, India.
- Samet, H., & Cikili, Y. (2015). Importance of medicinal and aromatic plants as an alternative crop in the rural development of Turkey. *Journal of Rural and Community Development*, 10(4).
- Tavşancıl, E. (2020). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Nobel Yayınları.
- World Health Organization (WHO). (2013). *WHO traditional medicine strategy: 2014–2023*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241506090>